

Broj 51 • godina VIII • prosinac 2014./siječanj 2015.

CUENA 12 kn

Laguel moj grad

ISSN 1846-4378

0 1 2 1 4

9 771846 437008

*Sretan Božić i
Nova godina*

Sadržaj

- 6** Povijest grada:
Trg bana Josipa Jelačića (1)

- 14** Sedam stuba do Manduševca

- 16** Spomenik banu Jelačiću

- 24** Najstarija sačuvana kuća
na Jelačićevu trgu

- 32** Novi dvori Jelačićevi u Zaprešiću

- 37** Ostavština Jelačić u
Hrvatskom povjesnom muzeju

- 46** Najstariji sveučilišni botanički vrt
u Hrvatskoj

- 52** Francuski paviljon:
Arhitektonsko remek-djelo

- 56** Intervju: Nj. E. Michèle Bocoz,
veleposlanica Republike Francuske
u Hrvatskoj

- 62** Božić: **Božićne čestitke hrvatskih slikara**

- 68** Intervju: **Martina Bienenfeld**
- Advent u Zagrebu

- 82** Kultura: **Ivan Zajc - skladatelj koji
publiku podiže na noge**

- 74** Intervju: **Relja Bašić i Mirjana
Bohanec Vidović - Gospon Fulir i Ana
Šafranek 45 godina poslige**

- 94** **Ivan Generalić - monografija i izložba**

- 96** Nakit od kose

- 108** Feljton: **Antun Gustav Matoš (6)**
- U ogledalu kritike

- 120** Povijest sporta: **Obvezatna nastava
tjelesnog odgoja u školi (1)**

- 130** Zdravlje: **Stomatologija kroz povijest**

Sljedeći broj izlazi u ožujku 2015.

PRETPLATITE SE na

Zagreb
moj grad

Želite li se pretplatiti na
časopis *Zagreb moj grad*
za sljedeću godinu?

Pretplata iznosi **75 kuna**.

Novi pretplatnici dobivaju jedan časopis iz 2014. na poklon.

Iznos možete uplatiti uplatnicom za slanje novca
na adresu **Bibra izdavaštvo**, Tomislavov trg 21, 10000 Zagreb ili
na žiroračun: **HR5124000081110046478**.

Molimo da nam svakako pošaljete i svoju adresu na mail
bibra.izdavastvo@zg.t-com.hr ili fax **01/4880 555** jer se uplate
koje stižu na naš žiroračun ne vode pod imenom i prezimenom
pretplatnika.

Časopis *Zagreb moj grad* dobio je 2011. godine preporuku Ministarstva
znanosti, obrazovanja i športa i Gradskega ureda za kulturu, obrazovanje i sport
da se koristi kao dopunska literatura u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti,
povijesti, likovne kulture, glazbene umjetnosti i drugih oblika nastave, kao
što su projektna nastava ili interdisciplinarni oblici rada u školama. Časopis se
preporučuje i školskim knjižnicama.

Novi dvori Jelačićevi u Zaprešiću

Akvarel dvorca, 1897.

Izvor: Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Zapuštena

otmjenata vila

Napisali: akademik Mladen Obad
Šćitaroci i prof. dr. sc. Bojana Bojanić
Obad Šćitaroci

Primjenom opeke u izvedbi uresnih elemenata pročelja, reminiscencijama neogotičkih oblika te izmijenjenim oblikom prozora kata, dvorac postaje jedan od najranijih primjera romantičnoga ranog historicizma u duhu neogotike u Hrvatskoj

Posebnost kulturnom krajoliku sjeverozapadne Hrvatske utisnula je gusta mreža dvoraca koji usprkos sedam desetljeća zanemarivanja i obezvrjedivanja sjećaju na minula vremena o kojima svjedoči vrijedno kulturno graditeljsko naslijeđe dvoraca feudalnoga doba. Novi dvori Jelačićevi u Zaprešiću jedan su od brojnih hrvatskih dvoraca i plemićkih posjeda. I oni proživljavaju lošu subinu

većine hrvatskih dvoraca, unatoč tome što je to dvorac u kojem je živio hrvatski ban Josip Jelačić i to upravo u doba kad je postao nacionalni junak i kad se stvarao mit o Jelačiću koji je proglašio ukidanje kmetstva i sazvao prve izbore za Hrvatski sabor. Taj je mit izblijedio onoga trenutka kad je Jelačićeva konjanička skulptura 1990. godine vraćena na glavni zagrebački trg, današnji Trg bana Josipa Jelačića. Ban

je gotovo zaboravljen, mladi naraštaji nisu sigurni tko je bio ban Jelačić, ne znaju da se zbog pjesme "Ustani bane, Hrvatska te zove" u bivšoj državi odlazilo u zatvor. Banov dvorac i nadalje propada, usprkos nastojanjima Grada Zaprešića za obnovu i revitalizaciju cijelog dvorskog posjeda.

Ban Jelačić i njegovi Novi dvori zaslužuju nacionalni program i snagu nacionalnog projekta. U dva posljednja de-

NEW JELAČIĆ PALACE IN ZAPREŠIĆ

DERELICT FANCY MANOR

USING BRICKS IN THE CONSTRUCTION OF DECORATIVE FACADE ELEMENTS, REMINISCENCES OF NEO-GOTHIC FORMS AND WITH THE ALTERED FORM OF THE UPPER FLOOR WINDOWS, THE CASTLE IS ONE OF THE EARLIEST EXAMPLES OF THE EARLY ROMANTIC HISTORICISM IN THE SPIRIT OF THE NEO-GOTHIC STYLE IN CROATIA

setljeća Hrvatska to nije prepoznala, a ne prepoznaće ni danas. Primjerice, Austrija od Drugoga svjetskog rata uspješno promiće bivšu Monarhiju u obliku osmišljenih programa kulturnog turizma. Zašto Hrvatska ne želi dostoјno predstaviti osobu hrvatskoga bana Jelačića i postaviti na kulturno-povijesnu kartu europskoga kulturnog krajolika? Revitalizacijom Novih dvora Jelačićevih, ali i drugih hrvatskih

dvoraca, gradili bismo suvremenii srednjoeuropski kulturni krajolik s autohtonim doprinosom, ukazujući na posebnosti i hrvatski identitet. Jedno od mogućih i prihvatljivih rješenja za Nove dvore Jelačićeve jest dostoјanstveno memorijalno i suvremeno aktivno muzejsko interpretiranje dvorskoga sklopa i hrvatske kulture dvoraca u kontekstu srednjoeuropske kulture.

Od središta Zagreba – Trga bana Josipa Jelačića do Jelačićevih Novih dvora u Zaprešiću samo je 18 kilometara. Dvorac je smješten na istočnom rubu Zaprešića, na obroncima Brdovečkoga prigorja, odakle se pruža pogled na dolinu rijeke Krapine i sjeverozapadne padine Medvednice. Malo je dvoraca u Hrvatskoj, koji su sačuvali cijelovitost posjeda – reprezentativno-stambeni i gospodarsko-proizvodni dio, kao Novi dvori. Najuži povijesni graditeljsko-pejsažni sklop obuhvaća park-šumu, perivoj, dvorac, kapelicu, grobnicu i desetak gospodarskih zgrada, na površini otprilike 20 hektara.

Usprkos dugogodišnjim naporima Grada Zaprešića, revitalizacija Novih dvora odvija se sporo. Uređenje i održa-

► vanje nekadašnjega posjeda, kao i obnova brojnih povijesnih zgrada iziskuje mnogo novca kojega Grad Zaprešić ne može osigurati. Osim nekadašnje žitnice koja je preuređena u Galeriju Skurijeni, vrijedne povijesne građevine dvorskog sklopa u lošem su stanju. Obnovljeni su samo kapela sv. Josipa u neposrednoj blizini dvorca i grobnica obitelji Jelačić u parkšumi, a na zemljištu nekadašnjega voćnjaka i vrta uređeno je golfsko igralište. Dvorac se već desetak godina obnavlja bez jasne buduće namjene.

Kapela

Foto: Maja Bilušić

Šest obitelji i devet razdoblja

Posljednjih desetljeća nekoliko je autora pisalo o Novim dvorima Jelačićevim: Vladimir Marković, Mario Beusan, Stjepan Laljak, Mladen i Bojana Šćitaroci te Biserka Dumbović Bilušić i Viki Jakaša Borić, koje su provodile konzervatorsko-restauratorska istraživanja dvorca i posjeda, važna za obnovu.

Od 1611., koja se smatra godinom ute-meljenja Novih dvora u sklopu susedgradsko-stubičkog vlastelinstva, promijenilo se nekoliko vlasnika i uglednih obitelji. Kao prvi vlasnici u 17. stoljeću spominju se Zrinski. Nakon pogibije Petra Zrinskog 1671. imanje je pripalo obitelji Čikulini, talijanskog podrijetla, koja je kupovala feudalne posjede u Hrvatskom zagorju i stekla imanja Susedgrad, Oroslavje, Donja Stubica, Lužnica, Konjščina, Krapina, Šestine i druge. Ivan Franjo Čikulini naj-značajniji je i posljednji predstavnik obitelji, koji je dobio grofovski naslov s pri-djevkom susedgradski.

Foto: Mladen Obad Šćitaroci

Zamisao revitalizacije Novih dvora Jelačićevih

Trobojnica ponovno na stijegu dvorca

U zaprešičkom kraju, na međusobnoj maloj udaljenosti, a nadomak Zagrebu nalazi se nekoliko dvoraca: Novi dvori Jelačićevi, Lužnica, Januševec i Laduč. Barokni dvorac Lužnica hrvatskoga bana Levina baruna Raucha danas je obnovljen kao duhovni obrazovni centar Marijin dvor. Klasicistički dvorac Januševec, kojeg je oko 1830. izgradio umirovljeni general Vrklian/Werklein, ministar financija druge Napoleonove žene Marije Lujze, danas je spremište arhivske građe Hrvatskoga državnog arhiva. Laduč, koji je pripadao barunima Vranyczany-Dobrinović, dječji je dom. Njihovim umreženjem u zaprešičke putove dvoraca uključenjem u turističke i druge aktivnosti Zagreba moguće je postići dobre rezultate za novi život dvoraca.

Novim dvorima potreban je jači poticaj i pomoć u provedbi revitalizacije, tim više što imaju visoku kulturno-povijesnu vrijednost i rijetko očuvanu cijelovitost plemićkoga sklopa. Gospodarska cjelina Novih dvora pruža priliku za cijeloviti prikaz feudalnoga gospodarstva u razdoblju od 17. do 19. stoljeća, a brojne gospodarske zgrade mogu dobiti i kulturne namjene. Razmjerno dobro sačuvanom perivoju treba vratiti romantičarski ugođaj. Interijer dvoraca moguće je djelomice rekonstruirati prema sačuvanom popisu inventara i stariim fotografijama, čak i uz korištenje izvornih predmeta iz zagrebačkih muzeja i privatnih zbirki. Golfsko vježbalište na mjestu voćnjaka suvremeniji je prilog oživljavanju Novih dvora rekreacijskim sadržajima. Porušene, a dijelom i napuštene građevine nekadašnje gospodarske namjene omogućavaju prenamjenu i novu izgradnju za potrebe veleučilišta.

Kad se svi dijelovi i građevine nekadašnjega plemićkog imanja obnove i ožive novim namjenama, može se na stijegu dvorca istaknuti trobojnica, što je bio službeni znak da je ban u dvorcu. Odužili bismo se tako hrvatskome banu Josipu Jelačiću, pridonijeli očuvanju i unaprjeđenju kulture dvoraca feudalnoga doba u Hrvatskoj, Zagrebu i Zaprešiću, osigurali turističku i edukacijsku atrakciju te afirmirali identitetske nacionalne vrijednosti.

Nakon njegove smrti 1746. imanja naslijeduje nećakinja Julijana Moscon rođ. Čikulini (1682.-1760.), udana za Petra Jozipa Sermagea. Tako Novi dvori dolaze u posjed bogate i u ono doba moćne obitelji francuskog podrijetla. Udaljom Francis-ke Sermage za Karla Feštetića oko 1820., Novi dvori dolaze u posjed obitelji Feštetić (Festetics), podrijetlom iz Turopolja, poznatoj po dvorcima i posjedima u Međimurju (Čakovec, Pribislavec) i Bajnskim

dvorima nedaleko Varaždina.

Karlo Feštetić 1841. prodaje Nove dvore grofu Aleksandru Erdödyju koji ih 1852. prodaje hrvatskom banu Josipu Jelačiću. Imanje je bilo vlasništvo obitelji Jelačić do 1934., kad je umrla grofica Anka Jelačić, posljednji potomak obitelji. Nove dvore ostavila je hrvatskom narodu, osnovavši četiri zaklade s različitim dobrotvornim svrhama. Nažlost, s Drugim svjetskim ratom nestale su zaklade, ali i

kontinuitet života i kulture dvoraca u Hrvatskoj.

Današnji dvorac i posjed Novi dvori u Zaprešiću bilježe starost otprilike 350 godina. Od sredine 17. do početka 21. stoljeća prepoznaje se nekoliko povijesno-građevnih razdoblja. Prvo razdoblje (17. stoljeće) obilježuje su obitelji Zrinski i Čikulini. U ravnici podno staroga grada Susedgrada obitelj Čikulini izgradila je poslije 1671. kuriju koju su nazvali Novi dvori. Kurija je ugrađena u zapadni dio današnjega dvorca.

Druge razdoblje (druga polovica 18. stoljeća) obilježio je Petar Troilo Sermage, sin Julijane Moscon Sermage. On proširuje i obnavlja kuriju koja poprima obilježja dvorca. Dograđuje joj krilo, tako da poprima tlocrt u obliku slova L, o čemu svjedoči jozefinska topografska karta, nastala između 1774. i 1785.

Treće razdoblje (prijevod 18. i 19. stoljeća) označava novo proširenje dvorca, kada posjed 1792. naslijede Franjo Sermage, sin Petra Troila. On produžuje postojeći dvorac u smjeru istoka, što je potvrđeno istražnim radovima na dvoru. Dotadašnji podrum također se povećava u smjeru istoka, tako da cijela zgrada poprima tlocrtni oblik sličan današnjem.

Cetvrti razdoblje (prva polovica 19. stoljeća) obilježio je Karlo Feštetić (1784.-1860.). Tada se grade gospodarske građevine, koje su i danas sačuvane, među kojima je najvrednija vršilnica. Proširuje se i dvorac, popravljaju gospodarske zgrade, a 1821. gradi se dvorska kapela. Zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac 9. ožujka 1821. izdaje Karlu Feštetiću ispravu kojom dopušta služenje mise u kapeli.

Peto razdoblje (sredina 19. stoljeća) povezuje se s Aleksandrom grofom Erdödyjem koji daje nadozidati pročelja i izmjeniti kroviste, pa zgrada baroknih proporcija poprima historicistička (neostilska) obilježja. Pretpostavlja se da je dvorac obnovljen oko 1850. Od tada dvorac nije mijenjao tlocrtni oblik izduženog pravokutnika veličine 44,4 x 12,7 metara. Primjenom opeke u izvedbi uresnih elemenata pročelja, reminiscencijama neogotičkih oblika te izmijenjenim oblikom prozora kata – dvorac postaje jedan od najranijih primjera romantičnoga ranog historicizma u duhu neogotike u Hrvatskoj.

Šesto razdoblje u razvoju dvorca označio je ban Josip Jelačić. On se usmjerio na uređenje interijera, dogradio je terasu uz bočno istočno pročelje i maleni trijem

s dvostrešnim krovom na južnom pročelju nad ulazom u dvorac. Smatra se da je u to doba uređen i perivoj, premda je on započet u doba grofa Erdödyja. Dvorac i dvorski sklop u cijelosti poprima obilježja romantičnog historicizma. Takav ostaje do 1930-ih godina, dokad je u njemu živjela Anka Jelačić, u čijoj su ostavštini brojne fotografije unutrašnjosti dvorca, što omogućava rekonstrukciju iz banova doba.

Sedmo razdoblje uslijedilo je tijekom Drugoga svjetskog rata (1942.-1943.), kad je dvorac koristio Ante Pavelić kao rezidenciju. Tom je prilikom dograđena altana u sredini južnoga pročelja, obnovljena su pročelja, a manje su izmjene nastale u organizaciji prostorija kata.

Osmo razdoblje nastupilo je sa završetkom Drugoga svjetskog rata, kad započinje zapuštanje dvorca i cijelog dvorskog sklopa s gospodarskim zgradama. U perivoju sjeverno od dvorca izrađena je 1960. golema zgrada dačkoga doma. Odavno je ona napuštena i zarasla u samoniklom raslinju.

Kao deveto razdoblje prepoznajemo nastojanja za obnovom dvorca i cijelog dvorskog sklopa. Preuređenje zgrade žitnice u Galeriju Skurijeni 1980-ih godina bio je početak tog razdoblja koje traje do danas. Želja Grada Zaprešića za obnovom i afirmacijom Jelačićeva dvorca i posjeda nadilaze njegove mogućnosti, pa bi obnova mogla trajati još nekoliko desetljeća ili neće nikad biti niti dovršena.

83 godine u posjedu obitelji Jelačić

Novi dvori u Zaprešiću u posjedu su obitelji Jelačić bili 83 godine – od 1851. kad imanje kupuje ban Jelačić do 1934. kad umire posljednji član obitelji, banova nećakinja Anka Jelačić. U Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu čuva se vjerodostojni ispis (iz ožujka 1852.) ku-poprodajnog ugovora koji je potписан u srpnju 1851. Sastoji se od osam listova teksta ukrašenog oslicima. Grafički je najzanimljiviji drugi list vjerodostojnog ispisa, gdje je predviđen tadašnji izgled dvorca

Vjerodostojni
ispis
ku-poprodajnog
ugovora za Nove
dvore

Foto: iz knjige "Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja"

► i perivoja, a ujedno je to najstariji prikaz dvorca. Iz prikaza je vidljivo da sredinom 19. stoljeća dvorac već ima izgled romantičnog historicizma, pa ban Jelačić nije trebao niti je financijski mogao posegnuti za većim zahvatima.

Ban Jelačić umire 1859. i ostavlja oporuку prema kojoj njegova supruga Sofija, rođena Stockau naslijede sva pokretna i nepokretna dobra tako dugo, dok ostane udovica. Godine 1863. ona se preudala i postupila prema oporuci, prepustivši posjed Jelačićevu bratu Jurju Jelačiću. Oporuka i pisana ostavština obitelji čuva se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

Preuzevši Nove dvore, Juraj Jelačić preuzeo je i obvezu izgradnje obiteljske

grobnice. Hermann Bollé, obnovitelj Zagrebačke katedrale i graditelj mirogojskih arkada, napravio je projekt za grobnicu obitelji Jelačić u neogotičkom stilu, koja je sagrađena 1884. Juraj Jelačić trudio se održavati posjed. Nakon njegove smrti 1901. o posjedu brine Anka Jelačić, posljednja grofica iz Jelačićeva roda. Sa željom da banovo imanje ostane nacionalna baština, Anka Jelačić osnovala je Zakladu bana Josipa Jelačića, koju je 1919. ozakonila tadašnja Vlada.

Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske ukinuta je Zaklada kao samostalno tijelo i pripojena Zemaljskoj gospodarstvenoj zakladi, što je značilo da je potpala pod upravu tadašnjega Ministarstva seljačkoga gospodarstva pod nazivom Državno dobro bana Jelačića Novi dvori. Završetkom Drugoga svjetskoga rata i uspostavom socijalističke Jugoslavije, nestala je Zaklada bana Jelačića, a ubrzo i ban kojanik na glavnome zagrebačkom trgu, rad kipara Antona Dominika Fernkorna.

Dvorski sklop Novi dvori čine četiri prostorne cjeline: perivoj oko dvorca, prilazna aleja duga 200 metara s gospodarskim građevinama, nekadašnji vrt i voćnjak (danas golfsko vježbalište) i parkšuma Hrastina s grobnicom obitelji Jelačić. Dvorski sklop nalazi se na staništu šume hrasta lužnjaka i graba, koja se i danas prirodno nastavlja na posjed. Osim autohtonih biljnih vrsta, u perivoju su tijekom vremena unesene i egzotične vrste drveća i grmlja.

Pejsažno-romantičarski perivoj nastaje sredinom 19. stoljeća – u doba ob-

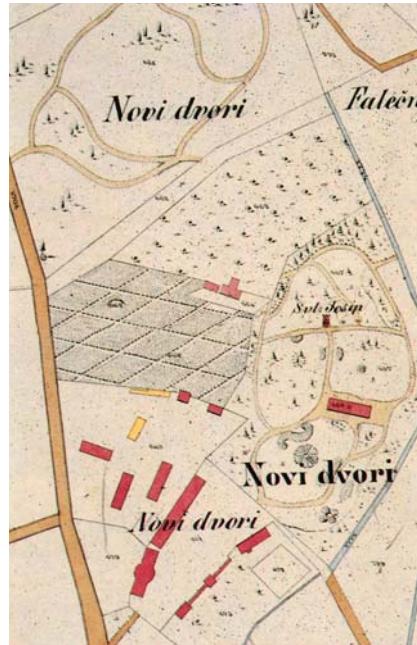
nove dvorca, koju je provodio Aleksandar Erdödy, a nastavio ban Jelačić. U to su doba nastajali perivoji uz dvorce u Hrvatskom zagorju s obilježjima romantičarske perivojne arhitekture (najpoznatiji romantičarski perivoj jest Trakošćan). Najstariji i jedini kartografski prikaz perivoja Novi dvori jest katastarska karta iz 1862. godine. To je samo tri godine nakon Jelačićeve smrti, pa izgled perivoja na karti zasigurno odgovara izgledu perivoja za banova životu.

U knjizi o banu Jelačiću i događajima u Hrvatskoj od 1848. godine umirovljeni general i podmaršal Josip barun Neu-

Foto: Mladen Obad Šćitaroci

Grb bana Jelačića na grobnići

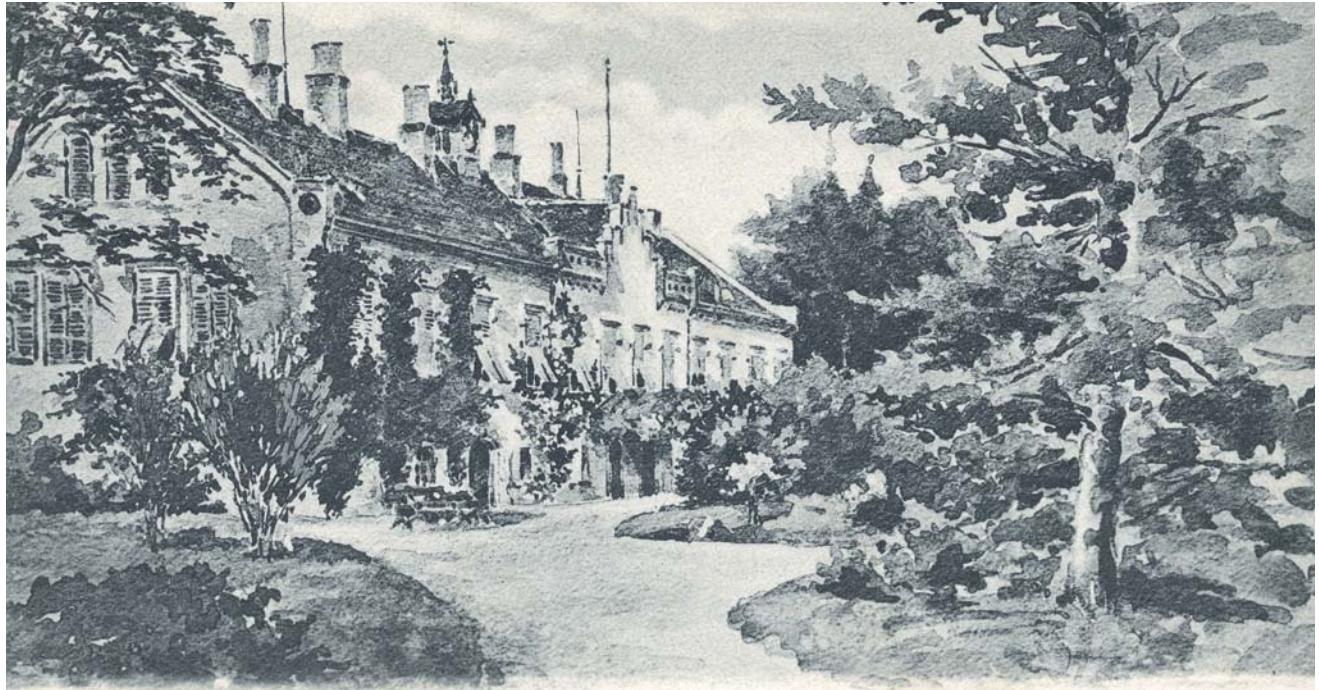
Katastarska karta posjeda Novi dvori, 1862.

Foto: Maja Blašić

Perivoj

Castle-aquarelle, 1895

Source: Croatian History Museum

städter opisuje i perivoj u Novim dvori-ma: "... s obje strane prilazne aleje desno i lijevo lijepo i uredne gospodarske zgrada izmjenjivahu se s tratinom i grupama drveća (...) zgrada okružena vrtom i kićenim bunarom pred glavnim ulazom, zasjenjenim penjačicama u cvatu, sličnija je otmjenoj vili no dvorcu. Uredno održavani putovi okružuju veliki travnjak s grupama dalija i ruža tik pred pročeljem kuće. Prolaz kroz kuću zatvoren je staklenim vratima i vodi na suprotnu stranu u perivoj koji okružuje velika prekrasna livađa. Usred perivoja nasuprot dvoru stoji slikovita kapela sv. Josipa, zasjenjena drvećem limuna i ukrasnim grmljem". ☀

The specificity of the cultural landscape of the north western Croatia was imprinted by a dense network of castles which, despite the seven decades of neglect and debasement, recall the past times which are testified by a valuable cultural and architectural heritage of castles from the feudal age. New Jelačić palace in Zaprešić is one of many Croatian castles and feudal estates. They too are experiencing a bad fate that most Croatian castles have been experiencing for some time now, despite the fact that it is the castle in which Croatian Ban Josip Jelačić lived precisely at the time when he became a national hero and when the

myth of Jelačić who proclaimed the abolition of serfdom and convened the first elections for Croatian Parliament was created. This myth faded in the moment when Jelačić's equestrian sculpture returned to Zagreb's main square in 1990, known today as Ban Josip Jelačić Square. Ban is almost forgotten, the younger generations are not even sure who Ban Jelačić was, they do not know that singing the song "Ustani bane, Hrvatska te zove (Rise ban, Croatia is calling you)" could take people into prison in the former, communist rule. Ban's palace continues to decay, despite the efforts of the City of Zaprešić to reconstruct and revitalize the entire palace estates.

Ban Jelačić and his New palace deserve a national program and the power of the national project. In the last two decades Croatia has not recognized this and continues not to recognize it. For example, Austria has successfully promoted the former monarchy since the Second World War in the form of designed programs of cultural tourism. Why does Croatia not want to present the person of Ban Jelačić like he deserves and place him on the cultural and historical map of the European cultural landscapes? Revitalization of New Jelačić Palace, and other Croatian castles, could build a modern Central European cultural landscape with an authentic contribution, pointing

out the uniqueness and Croatian identity. One of the possible and acceptable solutions for the New Jelačić Palace is a dignified memorial and a contemporary active museum interpretation of the castle assembly and Croatian culture of castles in the context of Central European culture.

Jelačić New palace is only 18 kilometres away from the centre of Zagreb, i.e. from Ban Jelačić Square. The palace is situated on the eastern edge of Zaprešić, on the slopes of the foothills Brdovečko, offering a view of the valley of the Krapina river and northwestern slopes of the mountain Medvednica. There are few castles in Croatia which preserve the integrity of the property - a representative residential and commercial and production part, like the New Jelačić palace. The narrowest, historical architectural landscape-assembly includes a park forest, gardens, a palace, a chapel, a tomb and a dozen outbuildings, an area of about 20 hectares.

Despite long-standing efforts of the City of Zaprešić, the revitalization of New Jelačić Palace is going very slowly. The renovation and maintenance of the former estate, as well as the restoration of numerous historical buildings requires a lot of money which Zaprešić can not provide. In addition to the former granary which was converted into a gallery named Skurijeni, valuable historical buildings of

► the palace assembly are in a poor condition. Renewed are only the chapel of St. Joseph near the palace and Jelačić family tomb in the forest park, and a golf course was made on the land of the former orchard and garden. The palace has been renewed for more than ten years without a clear future use.

Six families and nine periods

In recent decades, several authors have written about the New Jelačić Palace: Vladimir Marković, Mario Beusan, Stjepan Laljak, Mladen and Bojana Šćitaroci and Biserka Dumbović Bilušić and Viki Jakaša Borić, who conducted the conservation and restoration research of the palace and estate, important for restoration.

Since 1611, which is considered the founding year of the New palace as part of the feudal estates Susedgrad and Stubičke, several owners and eminent fa-

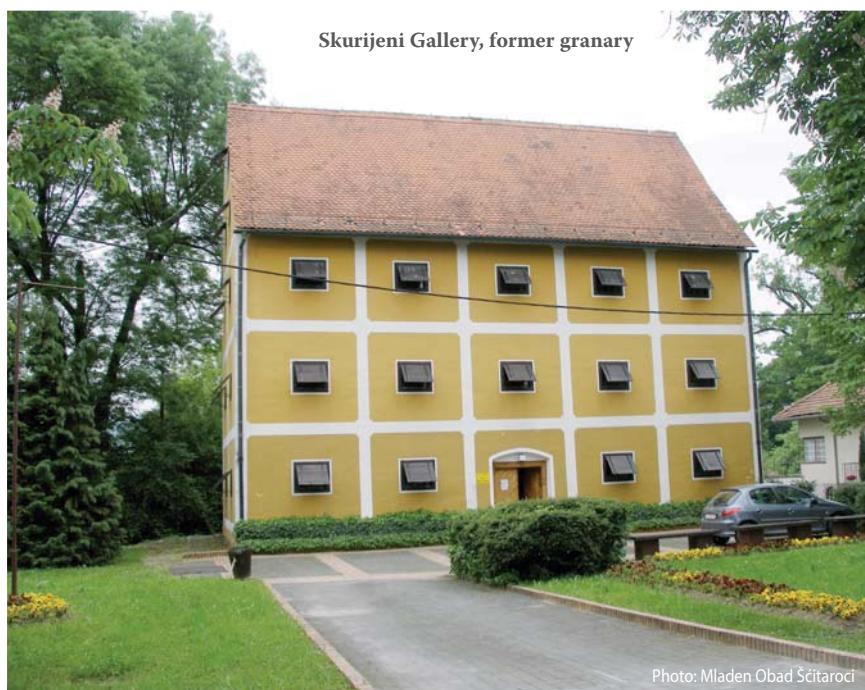

Photo: Mladen Obad Šćitaroci

Photo: Maja Bilušić

Photo: Mladen Obad Šćitaroci

milies have changed ownership of the estate. Zrinski are mentioned as the first owners in the 17th century. After the death of Petar Zrinski in 1671 the estate was given to the family Čikulin, of Italian origin, who bought feudal estates in the Croatian region of Zagorje and acquired the estates Susedgrad, Oroslavje, Donja Stubica, Lužnica, Konjščina, Krapina, Šestine and others. Ivan Franjo Čikulin is the most significant and the last representative of the family, who received the aristocratic title Count with the attribute Susedgradski.

After his death in 1746 his niece Julijana Moscon born Čikulini (1682 to 1760), married to Petar Josip Sermage, inherited the estates. Thus the New palace came into the possession of rich and in that time powerful family of French origin. Marriage of Francisca Sermage and Karl Feštetić around 1820, brought the palace

into the possession of Feštetić (Festetics) family, originally from Turopolje, known for their palaces and estates in Međimurje (Čakovec, Pribislavec) and Bajnski palace near Varaždin.

Karlo Feštetić sold the new palace to Count Aleksandar Erdödy in 1841 who sold it in 1852 to Croatian Ban Josip Jelačić. The estate was owned by the Jelačić family until 1934, when Countess Anka Jelačić, the last descendant of the family died. She left the palace to Croatian people, founding the four foundations with different charitable purposes. Unfortunately, the foundations vanished during the Second World War, as well as the continuity of life and the culture of castles in Croatia.

Today's palace and the estate New Palace in Zaprešić are about 350 years old. Since the mid-17th to the early 21st century several historical building periods

can be identified. The first period (17th century) was marked by the Zrinski family and the Čikulin family. In the plain at the foot of the old town of Susedgrad the Čikulini family built after 1671 a manor which they named New Palace. The manor is incorporated in the western part of today's castle.

The second period (second half of the 18th century) was marked by Petar Troilo Sermage, the son of Juliana Moscon Sermage. He extended and renovated the manor and thus the manor got the characteristics of the castle. He built up a wing, so that it took the L-shaped layout, as evidenced by the Josephinian topographic map, created between 1774 and 1785.

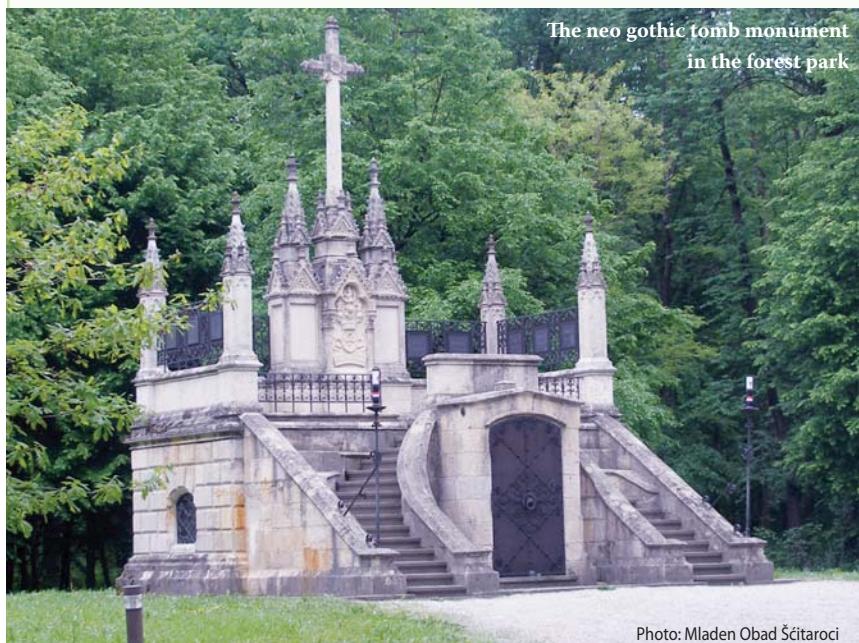
The third period (the first half of the nineteenth century) is marked by a new extension of the castle, when the property was inherited by Sermage Franjo, son of Petar Troilo in 1792. He extended the

The idea of revitalizing New Jelačić palace

The tricolor flag again on the banner of the castle

In Zaprešić region, on the short distance from each other, and close to Zagreb, there are several castles: New Jelačić Palace, Lužnica, Januševac and Laduč. The baroque castle Lužnica of the Croatian Ban Levin Baron Rauch was renovated and turned into a spiritual Educational Center called Marijin dvor. The classicist Januševac Castle, which was built around 1830 by the retired general Vrkljan / Werklein, the Minister of Finance of Napoleon's second wife Marie Louise, today is a repository for archival materials of the Croatian State Archives. Laduč, which belonged to the barons Vranyczany-Dobrinović, is a children's home. With their crosslinking in the paths of the Zaprešić castles and the involvement in the tourist and other activities in Zagreb it is possible to achieve good results for the new life of castles.

New Jelačić palace requires stronger incentives and assistance in the implementation of the revitalization, all the more it has a high cultural and historical value and rarely preserved integrity of an aristocratic assembly. The outbuildings unit of New Jelačić palace offers the opportunity for a complete review of the feudal economy in the period from the 17th to the 19th century, and numerous outbuildings can get cultural purposes as well. The relatively well-preserved park needs to be restored, in order to get a romantic atmosphere. The interior of the castle is possible to be partially reconstructed according to the preserved inventory list and old photographs, even with the use of original objects from the Zagreb museums and private collections. The golf training ground on the site of the orchard is a modern contribution to the revival of New Jelačić palace with the facilities around. Demolished and partly abandoned buildings of the former commercial purposes allow the conversion and new construction for the needs of polytechnics. When all the parts and buildings of the former aristocratic manor are renewed and when they are revived with the new uses, the tricolor flag may be again put on display on the banner of the castle, being the official sign that the ban is in the castle. By doing this we would give ban Josip Jelačić the honour he deserves, contributing to the preservation and enhancement of the culture of castles of the feudal age in Croatia, Zagreb and Zaprešić, and we would ensure a tourist and educational attraction as well as affirm the identities of national values.

existing castle towards the east, as confirmed by research works on the castle. The former cellar was also extended towards east, so that the whole building takes the layout form similar to today's.

The fourth period (first half of the 19th century) was marked by Karlo Feštetić (1784-1860). Commercial outbuildings were then built and are still preserved, among which is the most valuable threshing floor. The castle was expanded too, commercial buildings were renovated and the palace chapel was built in 1821. Maksimilijan Vrhovac, the Bishop of Zagreb issues a document to Karl Festetić on 9 March 1821 which allows the service of mass in the chapel.

The fifth period (mid 19th century) is associated with Aleksandar Count Erdödy who built the facades and modified the roof so the building of baroque proportions took the historicist (neostylistic) characteristics. It is assumed that the castle was renovated around 1850. Since then, the castle has not changed in plan and of an elongated rectangle in the size of 44.4 x 12.7 meters. Applying brick in the performance of decorative facade elements, reminiscences of neo-Gothic forms and altered form of the upper floor windows - the castle is one of the earliest examples of the early romantic historicism in the spirit of the neo-Gothic style in Croatia.

The sixth period in the development of the palace was marked by Ban Josip Jelačić. He focused on the interior design, enlarged the terrace along the east side of the facade and built a small porch with a gable roof on the southern facade above the entrance to the palace. It is believed that at the time the gardens were arranged too, even though it had started in the time of Count Erdödy. Palace and its assembly in its entirety took the characteristics of romantic historicism. This remained until 1930s, until Anka Jelačić lived there, with the legacy of numerous photos of the interior of the palace, which enables the reconstruction of ban's times.

Seventh period followed during the Second World War (1942 to 1943), when Ante Pavelić used the palace as his personal residence. On that occasion, the portico in the middle of the south facade was annexed, the facades were restored and small changes occurred in the organization of the rooms on the upper floor.

► The eighth period occurred during the end of the Second World War, when the neglect of the castle and the whole assembly with outbuildings started. In the park north of the palace a huge building which was a student home was made in 1960. It has long been abandoned and it is covered in wild vegetation.

As a ninth period we recognize the efforts and reconstruction of the palace and the whole assembly. The refurbishment of the building barns into Gallery Skurijeni in 1980s was the beginning of the period that lasts until today. The wish of the City of Zaprešić for the renewal and affirmation of Jelačić's castle and possessions goes beyond its capabilities, so that reconstruction could last for decades, or will never be completed.

83 years in the possession of the Jelačić family

The New Palace in Zaprešić was owned by the Jelačić family for 83 years - since 1851 when the estate was purchased by Ban Jelačić, until 1934 when the last member of the family died, ban's niece Anka Jelačić. In the Croatian History Museum in Zagreb the Authentic print (from March 1852) is kept with the record of the purchase contract that was signed in July 1851. It consists of eight sheets of text decorated with illustrations. Graphically the most interesting is the second sheet of the Authentic print, which shows the then appearance of the castle and gardens, and is the oldest representation of the castle. The pictures show that in the mid-19th century the castle already had the appearance of romantic historicism, and Ban Jelačić did not need nor was financially able to reach out to major changes.

Ban Jelačić died in 1859, leaving a will according to which his wife Sofia, born Stockau inherits all movable and immovable property as long as she stays a widow. In 1863 she remarried and acted according to his will, leaving the estate to Jelačić's brother Juraj Jelačić. The will and the written legacy of the family is kept in the Croatian State Archives in Zagreb.

Having taken the possession of the New Palace, Juraj Jelačić also assumed a responsibility of building a family tomb. Hermann Bolle, the restorer of the Zagreb Cathedral and the architect of the Mirogoj arcades, made the project for the Jelačić family tomb in neo-Gothic style, and ma-

de it in 1884. Juraj Jelačić was trying to maintain the estate. After his death in 1901, Anka Jelačić, the last Countess of Jelačić ancestry took care of the property. Wishing to leave the estate as national heritage, Anka Jelačić established the Foundation of Ban Count Josip Jelačić, which was legalized in 1919 by the then government.

With the establishment of the Independent Croatian State the Foundation was cancelled as an independent body and it was merged with the Provincial economic foundation, which meant that it fell under the then Ministry of the rural farm called National goods of Ban Jelačić New Palace. After the Second World War and the establishment of the socialist Yugoslavia, the Foundation of Ban Jelačić disappeared, and soon after the statue of ban on horseback, the work of sculptor Anton Dominik Fernkorn disappeared from the main square as well.

Castle assembly New Palace consists of four spacial units: the park around the castle, the approaching avenue 200 meters long with farm buildings, a former garden and an orchard (now the golf practice area) and a forest park Hrastina with Jelačić family tomb. The assembly is located on the site of the oak forest and hornbeam, which is still a natural set of the estate. In addition to autochthonous plant species, during time exotic species of trees and bushes were planted in the park as well.

Landscape and romantic gardens we-

re created in the mid 19th century - during the renovation of the castle, which was led by Aleksandar Erdödy and continued by Ban Jelačić. At that time gardens along castles in the Croatian Zagorje were created with the characteristics of the romantic landscape architecture (the most famous romantic gardens is Trakošćan). The oldest and the only cartographic representation of the park New Palace is the cadastral map from 1862. It was only three years after the death of Jelačić, so the appearance of the park on the map certainly matches the look of the park during ban's life.

In the book about Ban Jelačić and the events in Croatia since 1848 the retired general and deputy marshal Josip Baron Neustädter describes the park in the New Palace: "... on both sides of the approaching avenue to the right and left of the beautiful and orderly outbuildings interchange with lawn and groups of trees (...) the building surrounded by gardens and ornate well outside the main entrance, shaded with climbing plants in bloom, more like a fancy villa but a castle. Neatly maintained roads surrounded by a large lawn with groups of dahlias and roses just before the facade of the house. The passage through the house is closed with the glass door leading to the opposite side in the park that surrounds a large and beautiful meadow. In the middle of the park opposite the castle stands the picturesque chapel of St. Joseph, overshadowed by lemon trees and decorative bushes".

Photo: Mladen Obadić Šćitarac